

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 21 (1989)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 21 (Γενάρης-Φλεβάρης-Μάρτης 1989)

Πολεμικές μνήμες της Πρέβεζας

Δημήτριος Κ. Φίλος

doi: [10.12681/prch.41485](https://doi.org/10.12681/prch.41485)

Copyright © 2025, Κωνσταντίνος Φίλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φίλος Δ. Κ. (2025). Πολεμικές μνήμες της Πρέβεζας. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (21), 54–59.
<https://doi.org/10.12681/prch.41485>

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Του Δημητρίου Κ. Φίλου Δασκάλου

Πριν γεννηθεί η τεχνολογία ή και ακόμα όταν βρισκόνταν στα σπάργανα, οι πολεμικές επιχειρήσεις και εκστρατείες άρχιζαν συνήθως την άνοιξη. «Άμα τω ήρι αρχομένω εξιστορεί ο στρατηγός Ξενοφών». Αυτό σφείλεται αποκλειστικά στις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες που άρχιζαν την άνοιξη.

Από την μοιραία δε αυτή εποχή δεν ξέφυγε και η εξέγερση του 1821, όπως επίσης και ο ατυχής πόλεμος του 1897.

Πάνε 92 χρόνια από τότε. Ανήμερα Βαΐων 6 Απριλίου 1897 και περί ώραν 5,30: πρωινή άρχισαν οι εχθροπραξίες ματά μοίρας του Ελληνικού στόλου και των Οθωμανικών οχυρωμάτων που βρίσκονται στον μακρόστενο Πορθμό Πρέβεζας - Ακτίου.

Αλλά πριν εξιστορίσουμε τα πολεμιά γεγονότα καλόν είναι να περιγράψουμε τις δυνάμεις των δύο αντιπάλων όπως αυτές αναφέρονται από επίσημες εκθέσεις του Γαλλικού Επιτελείου και του Γερμανού Γκόλτς οργανοτή του Τουρκικού στρατού κ.λ.π.

A) ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Η Πρέβεζα τότε αριθμούσε 10 - 12 χιλιάδες κατοίκους. Οι περισσότεροι ήταν Έλληνες, πλήν όμως η πόλη είχε τουρκικό χαρακτήρα και μορφή. Επίσης στην Πρέβεζα υπήρχαν Περισσότεροι από χίλιοι Έλληνες όχι Πρεβεζάνοι αλλά παλαιωελλαδίτες κυρίως Αιτ/νοι. Τέλος στην Πρέβεζα εκτός από τους Τούρκους υπήρχαν ακετοί Εβραίοι και μερικοί αλλοδαποί Ιταλοί, Γάλλοι κ.λ.π.

B) ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ

Στο Ελληνικό έδαφος δηλαδή στην απέναντι πλευρά της Πρέβεζας υπήρχαν μόνον δύο οχυρά. 1) Το Κάστρο του ΑΚΤΙΟΥ σχεδόν παραμελημένο με μιά μικρή φρουρά, με τρία πυροβόλα και ένα τηλκ/κό σταθμό, και 2) το φρούριο στο «ΚΕΦΑΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ» απέναντι από την Λασκάρα. Το φρούριο αυτό ήταν πίο ισχυρό και διέθετε και καλύτερο οπλισμό.

Αντιθέτως η Τουρκική ακτή της Πρέβεζας ήταν «εξόχως οχυρωμένη» ό-

πως γράφει ο Γκόλτς. Συγκεκριμένα στην Δυτική πλευρά που βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος, ήτοι στη θέση Παργηνόσκαλα υπήρχε ένα οχύρωμα Σαμιδιέ και διέθετε ένα μεγάλο κανόνι Κρούπ των 21 εκατοστών. Στη συνέχεια εκεί που είναι το Κάμπικ ίνδιαν, υπήρχε άλλο οχύρωμα με κανόνι των 17 εκατ. το Καλ - Μπαμπά. Αμέσως μετά υπήρχε άλλο φρούριο οι σημερινές φυλακές. Εκεί υπήρχαν 3 πυροβόλα των 9,5 εκατ. Σχεδόν συνέχεια υπήρχε το άλλο φρούριο του Αγίου Γεωργίου με τον ίδιο οπλισμό. Εν συνεχεία ακριβώς στο στόμιο του Κολπου και ακριβώς απέναντι από το δικό μας φρούριο του ΑΚΤΙΟΥ στη θέση Παλιοσάραγα, δίπλα στα Λουτρά υπήρχε ένα διπλό οχύρωμα και έφερνε ένα τηλεβόλο των 17 και τρία των 9,5. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι ολόκληρη η πόλη περιβαλόνταν από πλατειά τάφρο (ντάπια).

Επίσης μέσα στην πόλη, σύμφωνα με την έκθεση του τότε στρατηγού Ηλία Οικονομόπουλου, υπήρχε το φρούριο του Αγίου Ανδρέα απέναντι από το Τουρκικό Διοικητήριο σημερινά δικαστήρια. Το Κάστρο αυτό διέθετε 3 τηλεβόλα των 9,5. Ενώ άλλα δύο πυροβόλα παλαιού συστήματος εμπροσθογεμή τύπου Παιζάν βρισκόνταν στο λιθόκτιστο οχύρωμα της Βρυσούλας - σημερινά Πευκάκια. Από το καρνάγιο δε της Μαργαρώνας - μέχρι τον Αγ. Θωμά υπήρχαν νεόκτιστα οχυρώματα οπλισμένα με τοπομαχικά πυροβόλα των 7,5. Τέλος στην Λασκάρα και στην κορυφή του λόφου (140 μέτρα ύψους) και απέναντι ακριβώς από το δικό μας φρούριο της «ΠΑΝΑΓΙΑΣ» βρισκόνταν ισχυρό φρούριο των Τούρκων που περιβάλλονταν συγχρόνως από ισχυρό διάζωμα με προμαχώνες (Πολεμίστρες), και στο οποίο είχαν τοποθετηθεί δύο τηλεβόλα Γκρούπ των 9,5.

Αυτά όσον αφορά την παράκτια οχύρωση των Τούρκων που καθιστούσαν αναντίρρητα απρόσβλητη την Πρέβεζα από Θάλασσα. Οι Τούρκοι όμως δεν αμέλησαν συγχρόνως να εξασφαλίσουν εξ ίσου την πόλη και από τον ξηράς κινδύνον. Κατά τον ίδιον τρόπον με πολύ επιμέλεια οχύρωσαν τα τείχη και την ακρόπολη της αρχαίας Νικόπολης. Αλλά αν η οχύρωση της Πόλης και των στενών ήτο πράγματι σιδηρόφρακτος, η τουρκική φρουρά από απόψεως ανδρών κάθολου δεν υστερούσε.

Οι Τούρκοι κατά μήκος της Παραλίας από Μύτικα μέχρι τον Παντοκράτορα είχαν τοποθετήσει ισχυρά στρατιωτικά τμήματα ικανά δια να αποτρέψουν κάθε απόπειρα απόβασης Ελληνικών στατευμάτων. Περιττόν να αναφέρουμε ότι και από το μάζωμα Σμυρτούλας μέχρι το φρούριον τους στην Σαλαώρα κατά μήκος της ακτής είχαν επίσης εγκαταστήσει ισχυρές στατιωτικές δυνάμεις για να αποκρούσουν πιθανή απόβαση Ελλήνων από μέσα από τον Αμβρακικό.

Συγκεκριμένα οι Τούρκοι διέθεταν.

Μέσα στην πόλη 1.000 άνδρες δια την υπηρεσία των φρουρίων και πυροβολείων, 1.500 καταυλισμένους παραλιακός από Μύτικα μέχρι Παντοκράτορα. 3.000 στα τείχη της Νικόπολης και 2.000 είχαν ταχθεί γαι να φρουρούν το πέρασμα του ποταμού Λούρου όπου και εκεί είχαν αναγερθεί άριστα αμυντικά έργα

και αποθήκες με άφθονα πολεμοφόδια.

Όπως καταλαβαίνει και ο πίο ανίδεος αναγνώστης με τα αμυντικά έργα και τον στρατό που διέθεταν οι Τούρκοι θα χρειαζόνταν όχι μόνο πολύς χρόνος αλλά και πολύ μεγάλες Ελληνικές δυνάμεις για να εκπορθήσουν και να καταλάβουν την πόλη.

Δυστυχώς όμως τότε η Ελληνική Πλευρά εκτός από τα δύο φρούρια που αναφέραμε του ΑΚΤΙΟΥ και της ΠΑΝΑΓΙΑΣ και μια μικρή μοίρα του στόλου με Διοικητή τον μοίραρχον Δ. Κριεζή, που στον τομέα αυτό οι Τούρκοι όχι μόνον υστερούσαν αλλά ούτε ένα Πολεμικό Πλεούμενο δεν διέθεταν, κανένα άλλο αξιόμαχον μέσον διαθέταμε. Αλλά το χειρότερο από όλα για τους Έλληνες την εποχή εκείνη ήταν η «διαφωνία, η βυζαντινολογία και η διχόνοια η δολωρή».

Αιώνιο χαρακτηριστικό γνώρισμα των Ελλήνων, να διαφωνούν συνεχώς. Ελλάτωμα όχι μόνο ανεπίτρεπτον σε δύσκολες στιγμές αλλά και εθνικό έγκλημα σε ώρες πολέμου. Απόδειξη της διαφωνία είναι η αποτυχημένη έκβαση εκείνου του πολέμου που άρχισε τον Απρίλιον του 1897, και παρ' ολίγο να αποβή μοιραία για τον νεοσύστατον τότε Ελληνικό Κράτος.

Η ιστορία του παρελθόντος είναι σπουδαίο όπλο για το μέλλον ενός λαού, αρκεί να μπορεί να διακρίνει κανένας το ορθό και το εσφαλμένο. Οπότε θα διδάσκεται ποιά στάση πρέπει να τηρεί σε κάθε περίπτωση. Εδώ βέβαια δεν θα αναφερθούμε στις πολιτικές διαφωνίες και διαμάχες που μεσολάβησαν την εποχή εκείνη. Αυτό ανήκει στη σφαίρα των κριτικών.

Εμείς στην σημερινή μας ειφυλλίδα περιοριζόμαστε αποκλειστικά στο χρονικό των εχθροπραξιών και μάλιστα των τριών πρώτων ημερών.

Γ) ΕΝΑΡΞΗ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΩΝ

Στις 6.4.1897 μέρα Κυριακήν και ώρα 5.30' το πρωί ο μοίραρχος Δ. Κριεζής, ανέφερε προς τον Υπουργόν των Ναυτικών Λεβίδην το παρακάτω επιστολικόν τηλ/μα το οποίον παραθέτουμεν αυτούσιον.

Αυτό το κάνουμε επειδή φοβούμαστε μήπως στην προσπάθειάν μας να το μεταγλωτίσωμε δεν κατορθώσωμε να αποδώσωμε την περιγραφή των γεγονότων επαρκιβώς. Συγχρόνως όμως νομίζομεν ότι είναι σκόπιμον να αφίσωμεν την φαντασία του αναγνώστου να ζήσει ταυτοχρόνως τα γεγονότα γλωσσικώς και χρονικώς.

6 - 4 - 1897 ΑΙ

ΜΟΙΡΑ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ — ΙΟΝΙΟΥ

ΠΡΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΟΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

Από πρωΐας 5.30' τα Τουρκικά πυροβολεία Πρεβέζης έχουν προσβάλλει όλως αναιτίως και άνευ τινός ειδοποιήσεως το ημέτερον φρούριον ΑΚΤΙΟΥ, κατέστρεψαν δε το εν αυτό Τηλεγραφείον και τω επήνεγκον και τίνας άλλας μι-

κρά: ζημίας. Το ημέτερον πυροβολείον, μη έχον διαταγάς, δεν απήντησεν, ομοίως δι έπραξαν και τα εν τω κόλπω πλοία μας, εξ υπερβάλλοντος ζήλου προς τήρησιν των τύπων. Μόνη η κανιοφόρος Γ. πυροβοληθείσα εξ απίνης εκ του τουρκικού πυροβολείου «Λασκάρα» ανταπήντησεν ευστόχως. Τομείζον όμως δυστύχημα επήλθεν εις το κατά την στιγμήν εκείνην διαπλέον το στενόν του Ακτίου, εμπορικόν ατμόπλοιον της «Πανελληνίου Εταιρείας» Μακεδονία. Το ατμόπλοιον, τούτο, απάραν την 4ην πρωϊνήν ώραν εκ των περί τας εκβολάς του Αράχθου, όπου είχεν εκφορτώσει ημιόνους και άλευρα της Εθνικής Εταιρείας, έφθανεν εις το μεταξύ του Σκαφιδακίου και του Ελληνικού πυροβολείου «Κεφάλι παναγιάς» στενόν, ότε ερρίφθησαν κατ' αυτού περί τας είκοσι βολάς. Οι Τούρκοι επωφελήθησαν της διελεύσεως του ατμοπλοίου τούτου, ίνα, φράττοντες, δι' αυτού καταβυθιζομένου, έστω και δια παρασπονδίας την στενήν και αβαθή είσοδον του κόλπου, εμποδίσωσι εις το εξής τον διάπλουν των ελληνικών πολεμικών.

Ο Πλοίαρχος όμως της «Μακεδονίας» δια στροφής δεξιάς, έρριψεν ολοταχώς το πλοίον προς την παραλίαν του Ακτίου και αφήκεν ούτω την δίοδον του κόλπου ελευθέραν. Το πλήρωμα εσώθη αλλ' αι ζημιαί του ατμοπλοίου υπήρξαν μεγάλαι. Τυχαίως επιβαίνων αυτού ο απόστρατος συνταγματάρχης Κλεάνθης Γκοφλινόπουλος υπέστη τραύμα δεινόν, εξ ου απεβίωσε κατόπιν επί της ατμοβάριδος «Ακτιον», παρασχών ούτω πρώτον αθών Θύμα του μήπω κυρηχθέντος πολέμου.

Δ. ΚΡΙΕΖΗΣ ΜΟΙΡΑΡΧΟΣ

Ο Λεβίδης ύστερα από διαφωνίες και βυζαντινολογίες στην Βουλή και ύστερα από καθυστέρηση 8 ωρών απραξίας των Ελληνικών δυνάμεων διέταξε τον Κριεζή να αντεπιτεθεί με όλες τις δυνάμεις.

Έτσι οι ατμοβάριδες κανονιοφόροι «Ναύαρχος Μιαούλης» και «Βασιλεύς Γεώργιος» από τις 2.30' μ.μ. άρχισαν να χτυπούν τα τουρκικά πυροβολεία του Παντοκράτορα και Χαμιδιέ. Ταυτόχρονα οι κανονιοφόροι «Ακτιον» με κυβερνήτην τον Πλωτάρχην Ε. Τομπάζη και η «Αμβρακία (τα οποία σκάφη μας είχαν μπει από τον Φεβρουάριον μέσα στον Αμβρακικό κόλπο), μεζί με το φρούριον της «ΠΑΝΑΓΙΑΣ» άρχισαν να βάλουν συνεχώς κατά του Κάστρου της Λασκάρας. Το απόγευμα μάλιστα της ίδιας ημέρας κατέπλευσε και ενώθη με τα καταδρομικά μας «Ναύαρχου Μιαούλη» και «Βασιλεύς Παύλος» το θωρηκτόν «Σπέτσαι», που και αυτό άρχισε πύρ κατάτων Τουρκικών φρουριών, αλλά για λίγο γιατί το επερχόμενο σκοτάδι της νύχτας κάλυπτε του στόχους.

Την επόμενη μέρα 7 Απριλίου από τα κάστρα και τα πλοία εξακολούθησε σφοδρότατη μονομαχία. Τα τείχη των φρουριών Χαμιδιέ και Παντοκράτορας έπαθαν αρκετές ζημιές και σε περισσότερους από 200 ανήλθαν οι νεκροί και

τραυματίες των Τούρκων. Από Ελληνικής πλευράς χάρη αφ' ενός στην αστοχία των Τούρκων πυροβολητών και αφ' ετέρου στη μετακίνηση των πλοίων από τα κύματα της θάλασσας, οι ζημιές μας ήταν ασήμαντες.

Εν τω μεταξύ την νύχτα εκμεταλλεούμενο το σκοτάδι το Ατμομυοδρόμων «Ευρώτας» με Διοικητή τον ανδρείον Πλωτάρχη. Σταμάτην Βουδούρη, κατώρθωσε με προφανή μάλιστα κίνδυνον να προσπεράσει το φρούριο του Παντοκράτορα και να χτυπήσει από τα ανατολικά ασφαλέστερα τα πυροβολεία του Παντοκράτορα, που τα στόμια από τα πυροβόλα του έβλεπαν προς την Λευκάδα.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η έναρξη εκείνων των εχθροπραξιών ήταν μιά τραγική σύμπτωση για τους κατοίκους της πόλης και ιδιαίτερα για τους Χριστιανούς, γιατί συνέπεσε με την έναρξη της εβδομάδος των παθών του Κυρίου.

Όταν οι λοιποί Χριστιανοί ζούσαν στις εκκλησίες νοερώς τα πάθη και τις ΜΕΓΑΛΕΣ ΩΡΕΣ της ιστορίας της. Συγκεκριμένα κατά την μονομαχία του Πυροβολικού, παρά πολλές οβίδες ξέφυγαν από τον στόχον τους και έπεφταν πάνω στα σπίτια, σκορπίζοντας την καταστροφή και τον όλεθρο. Τα γυναικόπαιδα Ελλήνων και Τούρκων αποκλεισμένα μέσα στην πόλη έτρεχαν από εκκλησία σε εκκλησία και από μαχαλά σε μαχαλά, για να βρουν καταφύγιο. Παντού υπήρχε σύγχυση και αγωνία. Σκηνές πανικού και αλλοφροσύνης παρατηρούνταν. Ο αριθμός όμως των νεκρών και τραυματιών από τον άμαχο πληθυσμό δυστυχώς δεν διασώθηκε. Χαρακτηριστικό όμως ήταν όπως γράφει ο Οικονομολόγος, ότι ο κρότος των πυροβόλων ήταν ανακατεμένος με τις οίμωγες των λαβωμένων και τους θρήνους και τα κλάματα των γυναικοπαίδων. Όπως επίσης ανακατεμένα ήταν και τα συναισθήματα πανικού και ενθουσιασμού που διακατείχαν γενικώς όλους τους κατοίκους, λόγω της αγνώστου έκβασης που θα έπαιρνε εκείνος ο πόλεμος.

Αυτή ήταν εν περιλήψει η κατάσταση στην πόλη κατά τις τραγικές εκείνες μέρες.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Από την γιγαντομαχία των πλοίων μας αποδείχθηκε ότι τα τουρκικά φρούρια, αντέχαν αρκετά στις οβίδες. Ήταν καλοφτιαγμένα και παχύτατα ενετικά τείχη και πολύ καλά οχυρωμένα. Τα καράβια μας θα μπορούσαν επί μήνες να τα βομβαρδίζουν χωρίς κανένα σοβαρό αποτέλεσμα.

Αλλά προ παντός τότε διαπιστώθηκε ότι είμασταν αρκετοί πρωτόπειροι εις την χρήση ναυτικών δυνάμεων προς καταστροφή οχυρωμάτων και φρουριών κατασκευασμένων με όλους τους κανόνες της πολεμικής τέχνης.

Τις επόμενες δύο μέρες 8 και 9 Απριλίου είχε συσκήψει στην περιοχή πυκνοτάτη ομίχλη που εμπόδιζε κάθε σοβαρή εχθροπραξία.

ΑΛΛΑΓΗ ΣΧΕΔΙΟΥ

Η κυβέρνηση σταθμίζοντας την κατάσταση με σχετική εισήγηση του Υπουργού Ναυτικών αντελήφθηκε πλήρως ότι ή από την θάλασσα εκπόρθηση των φρουρίων και η κατάληψη της πόλεως είναι αδύνατον να γίνει μόνο με τον βομβαρδισμό των πλοίων, αλλά χρειάζεται και η συνδρομή αποβατικών αγημάτων πεζοναυτών. Διαφορετικά η συνέχιση του βομβαρδισμού των πλοίων ήταν μάταια

Τέτοια όμως δυνατότητα, δηλαδή να αποσπασθούν δυνάμεις από το γενικό μέτωπο, που μένονταω τότε σε όλο το μήκος των συνόρων της Θεσσαλίας ούτε σκέψη μπορούσε να γίνει.

Αντιθέτως μάλιστα διατάχθηκε το θωρητικό «Σπέτσαι» να αναχωρήσει εσπευμένως για το Β. Αιγαίον δια να ενισχύσει εκεί με την παρουσία του τις πολεμικές επιχειρήσεις.

Έτσι το σχέδιο κατάληψης της Πρέβεζας αφίνονταν εκκρεμές για να λυθεί μόνο του όταν ο στρατός της Ηπείρου θα κατόρθωνε να προελάση από Άρτα μέχρι Λούρο, αν φυσικά προελαύε ποτέ μέχρι εκεί. Οπότε αναγκαστικά η Πρέβεζα θα παραδίνονταν λόγω αποκοπής της από τον κύριο κορμό των υπολοίπων Τουρκικών δυνάμεων της Ηπείρου. Το πλήρωμα του χρόνου.. δεν είχε έρθει ακόμα για την Πρέβεζα.

Αυτές υπήρξαν με αδρές γραμμές οι πολεμικές μνήμες της Πρέβεζας κατά τον ατυχή πόλεμον του 97.

Τρεις ημέρες γεμάτες ενθουσιασμό και γεμάτες απογοήτευση συγχρόνως.

Τρεις ημέρες γεμάτες αλλαλαγμό αλλά και θρήνους.

Τρεις ημέρες που έχουν ξεχασθεί διότι την μνήμη τους την έσβησε ο χρόνος, όπως και τους ανθρώπους που την έζησαν.

Η παρούσα δημοσίευση ας θεωρηθή σαν φόρος τιμής και αγάπης στην μνήμη των ηρωϊκών γεγονότων και μορφών που αναφέραμε.

Ήταν μεγάλη Παρασκευή και εκκλησιάστηκε στον Αγ. Χαράλαμπο. Φιλοξενήθηκε δε στο σπίτι του Μιχάλη και Κασσιανής Ζιάκα.

Στις εκογές του Αυγούστου 1928, εκλέχθηκαν Βουλευτές οι Γεώργιος Γερογιάννης, Γιάννης Κοκινάτος και Θ. Χαβίνης, Φιλελεύθεροι και οι τρεις.

Πρώτος σε σταυρούς ήλθε ο νεώτερος από τους τρεις, ο δικηγόρος Γιάννης Κοκινάτος γιατί οι Πρεβεζάνοι προσδιοκούσαν ότι θα διαπρέψει ως ρήτωρ και στη Βουλή.